

Dr Aleksandra Krzyżanowska

(24 czerwca 1928 – 11 kwietnia 2012)

11 kwietnia 2012 roku, po długiej i ciężkiej chorobie, zmarła dr Aleksandra Krzyżanowska, wybitna specjalistka w dziedzinie numizmatyki antycznej, wieloletni kurator Gabinetu Monet i Medali, przez ponad pół wieku związana z Muzeum Narodowym w Warszawie. Przez znawców przedmiotu nazywana Pierwszą Damą numizmatyki starożytnej w Polsce.

Aleksandra Krzyżanowska z domu Zahorska urodziła się 24 czerwca 1928 roku w Zaleszczykach. Wyrastała w rodzinie o silnych tradycjach patriotycznych – ojciec był oficerem z przeszłością murmańską, matka walczyła w obronie Lwowa w 1918 roku, dziadek był powstańcem styczniowym, ona sama w czasie powstania warszawskiego była łączniczką.

Gimnazjum ukończyła w Warszawie w czasie wojny. W roku 1946 rozpoczęła studia archeologiczne na Uniwersytecie Warszawskim, w 1952 roku uzyskując tytuł magistra archeologii klasycznej. Współpracę z Muzeum Narodowym nawiązała już na drugim roku studiów, podejmując w sierpniu 1948 roku pracę zleconą w Dziale Sztuki Starożytnej. Na stałe z muzeum związała się w 1950 roku, rozpoczynając w styczniu pracę w Gabinecie Monet i Medali jako młodszy asystent.

Zainteresowania naukowe Aleksandry Krzyżanowskiej niemalże od samego początku dotyczyły numizmatyki antycznej. Tematem jej pracy magisterskiej była ikonografia rodziny Sewerów na monetach rzymskich, napisana na podstawie zbioru monet rzymskich Muzeum Narodowego w Warszawie (opublikowana w 1957 r. w „Roczniku Muzeum Narodowego w Warszawie”). W październiku 1967 roku uzyskała tytuł doktora nauk humanistycznych na Uniwersytecie Warszawskim. Tym razem przedmiotem jej badań było mennictwo Antiochii Pizydyjskiej. Zrealizowanie pracy ułatwił jej pobyt na stypendium Polskiej Akademii Nauk we Francji, gdzie miała dostęp do tamtejszych kolekcji i bogatego księgozbioru numizmatycznego. Opublikowana w 1970 roku w języku francuskim praca doktorska *Monnaies coloniales d'Antioche de Pisidie* zyskała międzynarodowe zainteresowanie i wysoką ocenę.

W styczniu 1968 roku została kustoszem Działu Monet Antycznych, a od 1 marca 1971 do 1 września 1986 roku pełniła funkcję kuratora Gabinetu Monet i Medali. Kierowanie największym w Polsce gabinetem numizmatycznym było wielkim wyzwaniem i wiązało się z licznymi dodatkowymi obowiązkami. W 1974 roku sfinalizowano pertraktacje w sprawie sprowadzenia do Polski kolekcji gen. Jerzego Węsierskiego z Londynu. Kolekcja została opracowana, wydano jej katalog i udostępniono ją zwiedzającym. Była to pierwsza w powojennych dziejach muzeum wielka wystawa polskich monet i medali. Za zgodą ofiarodawców kolekcja przekazana została do zbiorów Zamku Królewskiego w Warszawie. W tym czasie zbiory Gabinetu powiększyły kolejne dary – kolekcja Andrzeja Piękosia z Kanady, ks. Franciszka Gabryła ze Stanów Zjednoczonych czy Włodzimierza Głuchowskiego z Łodzi. Na ten okres przypada również niezwykle ożywiona aktywność ekspozycyjna Gabinetu (międzynarodowa wystawa „Monety XX wieku” w Wiedniu, 1973; „Moneta zwierciadłem królów” w Mennicy Paryskiej, 1978; w 1980 r. polskie medale królewskie pokazano w Brnie, Kromierzyżu i Gottwaldowie oraz ekspozycje krajowe – studyjne w gmachu głównym i te zrealizowane we współpracy muzeami polskimi).

Równoległe z działalnością muzealną Aleksandra Krzyżanowska aktywnie współpracowała z wieloma instytucjami, przez wiele kadencji była członkiem zarządu Polskiego Towarzystwa

Archeologicznego i Numizmatycznego oraz członkiem Komisji Numizmatycznej. Od 1966 roku działała w Komitecie redakcyjnym „Wiadomości Numizmatycznych”. W latach 1966–1986 należała do rady redakcyjnej „Biuletynu Numizmatycznego”. Od 1981 roku była członkiem redakcji „Prac i Materiałów Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”.

Na dorobek – trwającej ponad pół wieku – działalności naukowej dr Aleksandry Krzyżanowskiej składa się ok. 150 publikacji, artykułów, monografii, katalogów i recenzji¹. Z prac ikonograficznych na pierwszym miejscu należy wymienić wspomnianą już pracę poświęconą rodzinie Sewerów. Osobne miejsce zajmuje problematyka rzymskiego mennictwa imperialnego Antiochii Pizydyjskiej. Ważną pozycją w jej bibliografii są znaleziska monetarne z terenu ziem polskich, opracowane w postaci artykułów oraz większych publikacji, jak skarb z Drzewicza czy Golubia nad Drwęcą. W *Vademecum historyka starożytnej Grecji i Rzymu* opublikowała zarys dziejów mennictwa antycznej Grecji².

W czasie wieloletniej kariery zawodowej uczestniczyła w licznych konferencjach, sympozjach i kongresach numizmatycznych w kraju i zagranicą, w Rzymie, Kopenhadze, Nowym Jorku, Budapeszcie czy Brnie, prezentując wyniki swych badań nad monetą antyczną. Regularnie uczestniczyła w krajowych sesjach numizmatycznych w Nowej Soli i sesjach medalierskich w Gorzowie Wielkopolskim.

Przez długie lata współpracowała z Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Wynikiem tej współpracy były kolejne opracowania monet odkrytych poza granicami Polski, podczas prac wykopaliskowych polskich misji archeologicznych, w Mirmeki, Tell Atrib, Palmyrze, Aleksandrii, Nea Pafos, Kartaginie oraz Bidżanie, jak również prac prowadzonych na terenie Bułgarii – w Strymen i Odercy.

Dr Krzyżanowska brała udział w wykopaliskach w Palmyrze w Syrii i Tell Atrib w Egipcie. Wiele lat swej działalności naukowej poświęciła badaniom nad mennictwem Palmyry i rzymskiego Egiptu. Wyniki jej badań są znane i cenione w międzynarodowym środowisku numizmatycznym. Wiedza i wyjątkowa intuicja badawcza miały wpływ na nowatorskie spojrzenie na mennictwo tych regionów. W 1999 roku została zaproszona do Damaszku na

¹ Pełna bibliografia prac Aleksandry Krzyżanowskiej zamieszczona została w: Tomasz Bylicki, *Czterdziestolecie pracy numizmatycznej dr Aleksandry Krzyżanowskiej*, „Wiadomości Numizmatyczne” 1988, XXXII, z. 3–4, s. 251–254 oraz w: Ryszard Kiersnowski, Mariusz Mielczarek, *Złoty jubileusz Aleksandry Krzyżanowskiej*, „Wiadomości Numizmatyczne” 1999, XLIII, z. 1–2, s. 4–6, zestawiona przez Martę Męclewską.

² Aleksandra Krzyżanowska, *Numizmatyka grecka [w:] Vademecum historyka starożytnej Grecji i Rzymu*, red. Ewa Wipszycka, PWN, Warszawa 2001, s. 253–311.

międzynarodową konferencję poświęconą mennictwu syryjskiemu, gdzie wygłosiła referat dotyczący zagadnień związanych z chronologią i obiegiem monet Palmyry³.

Pamiętać także należy o jej działalności propagatorskiej, o niezliczonej liczbie wygłoszonych referatów. Była osobą niezwykle aktywną, o czym świadczy zasługujący na podziw dorobek. Swoją czas dzieliła między rodzinę a pracę zawodową – była żoną i matką czwórki dzieci. Jak sama mówiła, bez wsparcia ze strony bliskich, nie byłoby to możliwe.

Za swoją działalność i osiągnięcia naukowe była wielokrotnie nagradzana. W 1978 roku Minister Kultury i Sztuki przyznał jej Odznakę Zasłużonego Działacza Kultury, w roku 1982 Złotą Odznakę za Opiekę nad Zabytkami. Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne wyróżniło ją medalem Zasłużonego dla Numizmatyki Polskiej. Za szczególne osiągnięcia w pracy muzealnej i naukowej w 1987 roku Aleksandra Krzyżanowska została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Przechodząc na wcześniejszą emeryturę w 1986 roku, nie rozstawała się ani z muzeum, ani z Gabinetem, kontynuując współpracę. W 2000 roku obchodziliśmy w muzeum złoty jubileusz jej pracy⁴. Pracowała naukowo niemalże do końca życia. W 2009 roku opublikowane zostały wyniki jej badań nad monetami odkrytymi podczas polskich prac wykopaliskowych w Tell Atrib w Egipcie⁵. Na publikację, w ramach *Sylloge Nummorum Graecorum*, czeka jeszcze kolekcja monet nadczarnomorskich ze zbiorów MNW, której dr Krzyżanowska była współautorką.

W osobie dr Aleksandry Krzyżanowskiej żegnamy nie tylko wybitnego numizmatyka i muzealnika, ale również wspaniałego człowieka. Pamiętać będziemy, z jaką lekkością i gracją poruszała się pośród setek antycznych mennic, jak ciekawie potrafiła o nich opowiadać. Jej bystrym oczom nie umknął żaden szczegół nawet najbardziej zatartej monety. Była badaczem o ogromnej przenikliwości i intuicji, nieocenionym źródłem wiedzy o minionych dziejach Gabinetu i Muzeum Narodowego.

Wraz z jej odejściem skończyła się pewna epoka i klimat, który tworzyła swoją osobowością pełną pogody, spokoju, przyjaźni i życzliwości.

Janina Wiercińska

³ Eadem, *Les monnaies de Palmyre: leur chronologie et leur rôle dans la circulation monétaire de la région* [w:] *Les monnayages syriens. Quel apport pour l'histoire du Proche-Orient hellénistique et romain?*, Actes de la table ronde de Damas, 10–12 novembre 1999, édités par Christian Augé et Frédérique Duyrat, IFAPO, Beyrouth 2002, s. 167–173. Institut français d'archéologie du Proche-Orient, Bibliothèque archéologique et historique, t. 162.

⁴ Z tej okazji redakcja „Wiadomości Numizmatycznych” dedykowała dr Aleksandrze Krzyżanowskiej podwójny numer, w postaci księgi pamiątkowej. Zob. „Wiadomości Numizmatyczne” 1999, XLIII, z. 1–2.

⁵ Eadem, *Les monnaies* [w:] *Tell Atrib 1985–1995*, t. 2, Centre d'Archéologie Méditerranéenne de l'Académie Polonaise des Sciences et Centre Kazimierz Michałowski d'Archéologie Méditerranéenne de l'Université de Varsovie, Éditions Neriton, Varsovie 2009, s. 75–203.